

عقلی ستوده‌اند (به سنندجی، همانجا؛ مدرس، ص ۳۰۶؛ مردوخ روحانی، ج ۲، ص ۲۲).

سنندجی آثار متعددی نگاشته‌است که مهم‌ترین آنها تقریب المرام فی شرح تهذیب الکلام شرحی بر تهذیب الکلام سعدالدین تفتازانی در علم کلام است و از زمان مؤلف از کتب درسی حکمت و کلام در مناطق کردنشین ایران، عراق و ترکیه بوده‌است. این اثر همراه با حواشی برادر مؤلف، محمد وسیم، با عنوان المحاکمات، در ۱۳۱۸-۱۳۱۹ در بولاق چاپ شده‌است. از دیگر آثار مهم او اینهاست: تعلیقه بر حاشیه مصحح‌الدین لاری بر کتاب الهدایة الاثیریة یا (هدایة الحکمة) اثرالدین ابهری در فلسفه و طبیعیات؛ حاشیه بر شرح دوانی بر العقائد العضدیة از عضدالدین ایچی در اصول عقاید؛ شرحی بر رساله‌الزوراء جلال‌الدین دوانی در فلسفه؛ رساله‌العلم و کشف‌الغطاء درباره ذات و صفات خداوند (به حاجی خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۴۴؛ بغدادی، هدیه، ج ۱، ستون ۶۰۶-۶۰۵؛ محمدامین زکی؛ مردوخ روحانی، همانجاها).

منابع: حبیب‌الله امام مردوخ، «وجه تسمیة مردوخ»، وحید، ش ۲۰۴، ۲۰۵ (اسفند ۱۳۵۵-فروردین ۱۳۵۶)؛ اسماعیل بغدادی، ایضاح المکتون، ج ۱، در حاجی خلیفه، ج ۳؛ هسو، هدیه‌العارفین، ج ۱، در همان، ج ۵؛ حاجی خلیفه؛ عبدالقادرین محمدسعید سنندجی، تقریب المرام فی شرح تهذیب الکلام، بولاق ۱۳۱۸-۱۳۱۹؛ محمد قزلیجی، التعریف بمساجد السلیمانیة و مدارسها الدینیة، [بغداد] ۱۳۵۶/۱۳۲۸؛ محمدامین زکی، تاریخ السلیمانیة، نقله الی اللغة العربیة جمیل احمد روزیانی، بغداد ۱۳۷۰/۱۹۵۱؛ عبدالکریم مدرس، علماؤنا فی خدمة العلم و الدین، چاپ محمدعلی قره‌داغی، بغداد ۱۴۰۳/۱۹۸۳؛ محمد مردوخ، کتاب تاریخ مردوخ، تهران [بی‌تا]؛ بابا مردوخ روحانی، تاریخ مشاهیر کرد، تهران ۱۳۶۴-۱۳۷۱ ش؛ علی اکبر وقایع‌نگار کردستانی، حدیقه ناصریه در جغرافیا و تاریخ کردستان، چاپ محمد رفوف توکلی، تهران ۱۳۶۴ ش؛ یوسف الیان سرکیس، معجم‌المطبوعات العربیة و المعریة، قاهره ۱۳۴۶/۱۹۲۸، چاپ افسس قم ۱۴۱۰.

/ شهرام صحرائی /

سنن نسائی، یکی از کتابهای شش‌گانه حدیثی اهل سنت (صحاح ستہ)، تألیف احمدبن شعیب نسائی (متوفی ۳۰۳). از این کتاب با نامهای السنن (به ذهبی، ۱۳۷۶-۱۳۷۷، ج ۲، ص ۶۹۸؛ ابن حجر عسقلانی، ج ۱، ص ۳۲)، السنن الصغری (زرکلی، ج ۱، ص ۱۷۱)، المجتبی من السنن یا المجتبی (ذهبی، ۱۳۷۶-۱۳۷۷، ج ۲، ص ۷۰۱؛ حاجی خلیفه، ج ۲، ستون ۱۰۰۶؛ زرکلی، همانجا)، و المجتبی (ذهبی، ۱۴۰۱-۱۴۰۹، ج ۱۴، ص ۱۳۱) یاد شده‌است. اشبیلی (ص ۱۱۷) و ابن‌اثیر (ج ۱، ص ۱۹۷) نیز آن را المجتبی خوانده‌اند. از میان این نامها، سنن نسائی به دو نام مشهورتر است: المجتبی، که نام‌گذاری آن به

اشاره‌ای نشده‌است، ولی می‌توان حدس زد که مدرسه دارالاحسان مهم‌ترین مرکز تحصیلات عالی دینی او بوده‌است. سنندجی پس از درگذشت پدرش در ۱۲۳۶، به جای او در مدرسه دارالاحسان به تدریس پرداخت (به مدرس، همانجا؛ مردوخ روحانی، ج ۲، ص ۲۱).

در ۱۲۷۱، یکی از پیروان محمدکریم‌خان کرمانی از شاگردان سیدکاظم رشتی وارد سنندج شد و به ترویج عقاید شیخیه پرداخت. فعالیت‌های او که از حمایت حاکم وقت سنندج برخوردار بود، با مخالفت شدید علمای آنجا روبه‌رو شد و به منازعات خونین در این شهر انجامید. سنندجی با اوج‌گیری این اغتشاشها در اواخر ۱۲۷۱ همراه با خانواده و برخی از بستگان و شاگردان خود به سلیمانیه عراق مهاجرت کرد (به وقایع‌نگار کردستانی، ص ۱۳۴-۱۳۵؛ بغدادی، همانجا؛ مردوخ، ج ۲، ص ۱۷۶-۱۷۸؛ مردوخ روحانی، همانجا؛ قس سنندجی، ج ۱، مقدمه فرج‌الله زکی کردستانی، ص ۴؛ مدرس، همانجا که سال مهاجرت او را ۱۲۷۲ دانسته‌اند). اهالی سلیمانیه از آنها به گرمی استقبال کردند. حاکم سلیمانیه نیز ضمن معرفی وی و گزارش ورود او به دربار عثمانی، نسخه‌ای از یکی از آثارش به نام تقریب المرام را به استانبول نزد سلطان عبدالمجید اول* (حک: ۱۲۵۵-۱۲۷۷) فرستاد. سلطان عثمانی با ارسال نامه‌ای به سنندجی، ورود او را به خاک عثمانی با توجه به هم‌زمانی آن با پیروزی سپاهیان عثمانی بر روسیه، به فال نیک گرفت و شهریه‌ای برای او مقرر کرد (به سنندجی، همانجا؛ محمدامین زکی، ص ۲۷۲؛ مدرس، ص ۳۰۶-۳۰۷).

سنندجی همراه با برادرش محمد نسیم و فرزندانش در مسجد ملاعلی نظامی در سلیمانیه استقرار یافت و به تدریس علوم دینی، به‌ویژه حکمت و کلام، تربیت طلاب، تألیف و ارشاد پرداخت (به سنندجی؛ مردوخ روحانی، همانجاها؛ مدرس، ص ۳۰۷). به گزارش قزلیجی (ص ۴۵-۴۶)، دو مسجد متسبب به خاندان مردوخیان در سلیمانیه وجود دارد: مسجد ملامحمود حاج‌علی که ملامحمود آن را برای تدریس سنندجی بنا کرد و به گفته محمدامین زکی (همانجا) احتمالاً وی مدتی در آنجا تدریس کرده‌است و دیگری مسجدی در محله ده‌کرزین که عبدالکریم فرزند سنندجی آن را بنا نهاد و محل فعالیت و تدریس خود قرار داد (به مدرس، ص ۳۰۷، ۳۱۹-۳۲۰).

سنندجی در ۱۳۰۴ در سلیمانیه درگذشت و در قبرستان کردسیوان (گردسه‌یوان) به خاک سپرده شد (به سنندجی، ج ۱، همان مقدمه، ص ۵؛ بغدادی، هدیه، همانجا؛ مدرس، ص ۳۰۷؛ قس بغدادی، ایضاح، ج ۱، ستون ۳۱۴؛ مردوخ روحانی؛ محمدامین زکی، همانجاها که سال وفات او را به ترتیب ۱۳۰۶، ۱۳۰۵ و ۱۳۰۳ دانسته‌اند). سنندجی را عالمی با اوصاف نیکو و پارسا ذکر کرده و مراتب علمی او را به‌ویژه در کلام و علوم